

TA'LIM JARAYONIDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING PEDAGOGIK MOHIYATI VA
MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Ergahsev Davronbek Shuxrat o'g'li

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida emotsional intellekt tushunchasining pedagogik mohiyati, uning shaxs rivojida o'rni hamda o'quvchilarda muloqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi nazariy va amaliy ahamiyati chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi emotsional intellektning ta'lim samaradorligiga ta'sirini ilmiy asoslash hamda uni rivojlantirish orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-pedagogik yondashuv, ilmiy manbalarni umumlashtirish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt rivojlangan shaxslar ta'lim jarayonida samarali muloqotga kirisha oladi, ijtimoiy moslashuv darajasi yuqori bo'ladi hamda jamoaviy faoliyatda yetakchilik qobiliyatini namoyon etadi. Mazkur maqola pedagoglar, magistrantlar va ta'lim sohasi tadqiqotchilari uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: emotsional intellekt, pedagogik mohiyat, ta'lim jarayoni, muloqot kompetensiyasi, empatiya, kommunikativ rivojlanish.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib bormoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonining asosiy vazifasi faqatgina bilim berish bilan cheklanib qolmay, balki shaxsning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojini ta'minlashdan iboratdir. Axborot oqimining keskin ortishi, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi hamda global raqobat sharoitida shaxsning muloqotga kirishish, o'z his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalar bilan samarali hamkorlik qilish qobiliyatlari muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ta'lim jarayonida ko'plab muammolar, jumladan, o'quvchilarning muloqotga kirishishda qiyinchilikka duch kelishi, nizoli vaziyatlarda hissiy barqarorlikni saqlay olmasligi, jamoaviy

faoliyatda yetarli faollik ko'rsatmasligi kuzatilmoqda. Ushbu muammolar ko'pincha shaxsda emotsional intellektning yetarli darajada shakllanmaganligi bilan bog'liq. Shu sababli emotsional intellekt masalasi bugungi kunda pedagogika va ta'lim psixologiyasining eng dolzarb tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Emotsional intellekt tushunchasi dastlab psixologiya fanida shakllangan bo'lsa-da, hozirgi kunda u pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismiga aylangan. Chunki ta'lim jarayonida bilimlarni samarali o'zlashtirish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida sog'lom muloqot muhitini shakllantirish, shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda emotsional omillar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, muloqot kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida emotsional intellekt shaxsning empatiya, o'zini nazorat qilish, hissiy sezgirlik va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt rivojlangan o'quvchilar ta'lim jarayonida faolroq bo'ladi, o'z fikrini erkin va asosli ifodalay oladi, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyatli ishtirok etadi. Shu bois mazkur maqolada emotsional intellektning pedagogik mohiyati va uning muloqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Tadqiqotning maqsadi — ta'lim jarayonida emotsional intellektning pedagogik mohiyatini nazariy va amaliy jihatdan asoslash hamda uning o'quvchilarda muloqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi rolini ilmiy jihatdan ochib berishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

emotsional intellekt tushunchasining ilmiy-pedagogik mazmunini tahlil qilish;
ta'lim jarayonida emotsional intellektning shakllanish mexanizmlarini aniqlash;
muloqot kompetensiyalarining tarkibiy tuzilmasini yoritish;
emotsional intellekt va muloqot kompetensiyalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni asoslash;
ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalar asosida pedagogik xulosalar ishlab chiqish.

EMOTSIONAL INTELEKTNING NAZARIY MAKTABLARI VA ULARNING PEDAGOGIK TALQINI

Emotsional intellekt tushunchasi zamonaviy ilm-fanda turli nazariy yondashuvlar asosida talqin etiladi. Ushbu yondashuvlar orasida Mayer–Salovey modeli, Goleman modeli va Bar-On modeli alohida o‘rin egallaydi. Har bir model emotsional intellektni o‘ziga xos jihatdan izohlaydi va pedagogik jarayonda turlicha qo‘llanish imkoniyatlarini ochib beradi.

Mayer–Salovey modeli va uning pedagogik ahamiyati

J. Mayer va P. Salovey tomonidan ishlab chiqilgan model emotsional intellektni shaxsning emotsiyalar bilan ishlashga oid kognitiv qobiliyatlari majmui sifatida talqin qiladi. Ushbu modelga ko‘ra, emotsional intellekt to‘rtta asosiy komponentdan iborat: emotsiyalarni aniqlash, emotsiyalar orqali fikrlashni qo‘llab-quvvatlash, emotsiyalarni tushunish va emotsiyalarni boshqarish. Mazkur komponentlar shaxsning intellektual faoliyati bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, emotsional jarayonlarning ongli ravishda boshqarilishini nazarda tutadi.

Pedagogik nuqtai nazardan ushbu modelning ahamiyati shundaki, u emotsional intellektni rivojlantirishni ta‘lim jarayonining ajralmas qismi sifatida ko‘radi. O‘quvchilarning emotsiyalarni anglash va boshqarish qobiliyati rivojlanganda, ular o‘quv vazifalarini bajarishda stressga kamroq duch keladi, murakkab vaziyatlarda mantiqiy qarorlar qabul qila oladi va muloqot jarayonida o‘z fikrini asosli ravishda ifodalaydi. Bu esa ta‘lim samaradorligining oshishiga xizmat qiladi.

Goleman modeli: emotsional intellektning ijtimoiy-pedagogik talqini

D. Goleman tomonidan ishlab chiqilgan model emotsional intellektni kengroq, ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar majmui sifatida talqin qiladi. Ushbu modelga ko‘ra, emotsional intellekt quyidagi asosiy tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi: o‘z-o‘zini anglash, o‘zini boshqarish, ichki motivatsiya, empatiya va ijtimoiy ko‘nikmalar.

Mazkur model pedagogik jarayonda ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u emotsional intellektni nafaqat individual, balki ijtimoiy rivojlanish omili sifatida ko‘radi. Goleman ta‘kidlaganidek, yuqori emotsional intellektga ega shaxslar muloqotda muvaffaqiyatli bo‘ladi, nizoli vaziyatlarni konstruktiv tarzda hal eta oladi va jamoaviy faoliyatda yetakchilik qobiliyatini namoyon etadi.

Ta‘lim jarayonida ushbu modelni qo‘llash o‘quvchilarning muloqot kompetensiyalarini shakllantirishga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Xususan, empatiya va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali o‘quvchilar tengdoshlari bilan samarali hamkorlik qiladi, o‘qituvchi bilan ochiq muloqot o‘rnatadi va ijtimoiy moslashuv darajasi oshadi.

Bar-On modeli va shaxsiy rivojlanish masalalari

R. Bar-On tomonidan taklif etilgan model emotsional intellektni shaxsning emotsional va ijtimoiy farovonligini ta'minlovchi omillar tizimi sifatida izohlaydi. Ushbu modelda stressga chidamlilik, moslashuvchanlik, optimizm va o'ziga ishonch kabi jihatlar muhim o'rin tutadi. Bar-On modeli emotsional intellektni shaxsning umumiy psixologik barqarorligi bilan bog'laydi.

Pedagogik jarayonda bu yondashuv o'quvchilarning emotsional barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Stressga chidamli, o'ziga ishongan va moslashuvchan o'quvchilar ta'lim jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengib o'ta oladi, muloqot jarayonida faol bo'ladi va o'z fikrini erkin ifodalaydi. Bu esa ularning muloqot kompetensiyalarini samarali shakllantirishga zamin yaratadi.

Nazariy modellarning qiyosiy tahlili

Yuqorida ko'rib chiqilgan nazariy modellar emotsional intellektni turli jihatdan yoritadi. Mayer-Salovey modeli emotsional jarayonlarning kognitiv jihatlariga e'tibor qaratgan bo'lsa, **Goleman modeli** ijtimoiy va shaxslararo kompetensiyalarni markazga qo'yadi. Bar-On modeli esa emotsional intellektni shaxsning umumiy psixologik barqarorligi bilan bog'laydi. Ushbu yondashuvlarning integratsiyasi ta'lim jarayonida emotsional intellektni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Pedagogik amaliyotda mazkur modellardan kompleks foydalanish o'quvchilarning nafaqat bilimlarni o'zlashtirish darajasini, balki ularning muloqot kompetensiyalarini, ijtimoiy faolligini va shaxsiy rivojlanishini ham ta'minlaydi.

**EMOTSIONAL INTELLEKTNING TA'LIM JARAYONIDAGI PEDAGOGIK
MEXANIZMLARI**

Ta'lim jarayonida emotsional intellekt abstrakt tushuncha sifatida emas, balki aniq pedagogik mexanizmlar orqali namoyon bo'ladigan va rivojlanadigan jarayon sifatida qaraladi. Ushbu mexanizmlar o'quvchilarning o'quv faoliyati, muloqot jarayoni va shaxsiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lib, ularning samarali ishlashi ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt ta'lim jarayonida asosan motivatsiya, o'zini boshqarish, empatiya va refleksiya orqali shakllanadi.

Motivatsiya va emotsional intellektning o'zaro bog'liqligi

Motivatsiya ta'lim jarayonining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Emotsional intellekt rivojlangan o'quvchilarda ichki motivatsiya yuqori bo'lib, ular o'qishga majburiyat sifatida emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida yondashadi. Goleman ta'kidlaganidek, o'z emotsiyalarini anglay oladigan shaxs o'z maqsadlarini aniq belgilay oladi va ularga erishishda qat'iyat ko'rsatadi.

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, ijobiy emotsional muhit yaratilgan sinflarda o'quvchilarning darsga qiziqishi oshadi, bilimlarni o'zlashtirish darajasi yuqori bo'ladi. O'qituvchi tomonidan rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va konstruktiv fikr bildirish o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Bu esa ularning muloqotga kirishishda faolroq bo'lishiga va fikrlarini erkin ifodalashiga zamin yaratadi.

O'zini boshqarish va emotsional barqarorlik

O'zini boshqarish emotsional intellektning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, shaxsning hissiy holatini nazorat qila olish qobiliyatini ifodalaydi. Ta'lim jarayonida o'quvchilar turli stressli vaziyatlarga duch keladi: baholash jarayoni, jamoa ichidagi nizolar, akademik muvaffaqiyatsizliklar va boshqalar. Emotsional intellekti rivojlangan o'quvchilar bunday vaziyatlarda hissiy barqarorlikni saqlay oladi va vaziyatni konstruktiv hal etishga intiladi.

Pedagogik nuqtai nazardan, o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning muloqot kompetensiyalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hissiyotlarini nazorat qila olgan o'quvchi suhbat davomida agressiv yoki passiv pozitsiyani egallamaydi, balki muvozanatli va asosli fikr bildiradi. Natijada muloqot samaradorligi oshadi va nizolar soni kamayadi.

Empatiya va samarali muloqot

Empatiya — boshqalarning hissiy holatini tushunish va his qilish qobiliyati bo'lib, muloqot kompetensiyalarining asosiy tayanchi hisoblanadi. Ta'lim jarayonida empatiya rivojlangan o'quvchilar tengdoshlari bilan ijobiy munosabatlar o'rnatadi, jamoada ishlashga moyil bo'ladi va turli nuqtai nazarlarni hurmat qiladi.

Empatiyaning pedagogik ahamiyati shundaki, u muloqotni biryoqlama axborot almashinuvi emas, balki o'zaro tushunish va hamkorlik jarayoniga aylantiradi. O'qituvchi tomonidan empatik

yondashuv qo'llanilganda, o'quvchilar o'zlarini xavfsiz va qadrlangan his qiladi. Bu esa ularning muloqotga bo'lgan ochiqligini oshiradi va kommunikativ faollikni rag'batlantiradi.

Refleksiya va o'z-o'zini tahlil qilish

Refleksiya emotsional intellektning chuqur rivojlanishini ta'minlovchi muhim mexanizmdir. Refleksiya orqali o'quvchi o'z hissiyotlari, xatti-harakatlari va muloqot jarayonidagi xatolarini tahlil qiladi. Bu jarayon shaxsning ongli ravishda o'z ustida ishlashiga imkon beradi.

Ta'lim jarayonida reflektiv metodlardan foydalanish — kundalik yozish, muhokamalar, savol-javoblar va o'z-o'zini baholash — o'quvchilarning muloqot kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. O'quvchi o'z muloqot tajribasini tahlil qilish orqali kelgusida yanada samarali muloqot strategiyalarini shakllantiradi.

Pedagogik mexanizmlarning integratsiyasi

Yuqorida ko'rib chiqilgan mexanizmlar — motivatsiya, o'zini boshqarish, empatiya va refleksiya — alohida-alohida emas, balki o'zaro uzviy bog'liq holda ishlaydi. Ularning integratsiyasi ta'lim jarayonida emotsional intellektni kompleks rivojlantirishga imkon beradi.

Natijada o'quvchilarda barqaror muloqot kompetensiyalari shakllanib, ular turli ijtimoiy va akademik vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yurita oladi.

MULOQOT KOMPETENSIYALARINING STRUKTURAVIY TAHLILI VA EMOTSIONAL INTELLEKT BILAN O'ZARO ALOQASI

Muloqot kompetensiyasi zamonaviy pedagogikada shaxsning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu kompetensiya faqatgina nutqiy faoliyat bilan cheklanmay, balki shaxsning emotsional holati, ijtimoiy tajribasi va shaxslararo munosabatlarni boshqarish qobiliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois muloqot kompetensiyalarini strukturaviy jihatdan tahlil qilish va ularni emotsional intellekt bilan uzviy aloqada ko'rib chiqish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Verbal va noverbal muloqot kompetensiyalari

Verbal muloqot kompetensiyasi shaxsning o'z fikrini aniq, mantiqiy va tushunarli tarzda ifodalay olish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida bu kompetensiya o'quvchilarning savol berish, munozarada ishtirok etish, o'z nuqtai nazarini asoslab berish kabi faoliyatlarida

namoyon bo'ladi. Emotsional intellekt rivojlangan o'quvchilar verbal muloqotda hissiyotlarini nazorat qila oladi, fikrni agressiv yoki passiv shaklda emas, balki konstruktiv tarzda ifodalaydi.

Noverbal muloqot kompetensiyasi esa mimika, jest, tana harakati, ovoz ohangi kabi omillar orqali axborot uzatishni anglatadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muloqot jarayonida uzatiladigan axborotning katta qismi aynan noverbal vositalar orqali ifodalanadi. Emotsional intellekt darajasi yuqori bo'lgan shaxslar suhbatdoshning noverbal signallarini anglay oladi va o'z xatti-harakatlarini vaziyatga mos ravishda moslashtiradi. Bu esa o'zaro tushunishni kuchaytiradi va muloqot samaradorligini oshiradi.

Ijtimoiy-psixologik muloqot kompetensiyasi

Ijtimoiy-psixologik muloqot kompetensiyasi shaxsning jamoada ishlash, ijtimoiy rollarni to'g'ri anglash va shaxslararo munosabatlarni samarali boshqarish qobiliyatini ifodalaydi. Ta'lim jarayonida bu kompetensiya guruhli ishlarda, loyihalarda, muhokamalarda va jamoaviy faoliyatlarda namoyon bo'ladi.

Emotsional intellekt ushbu kompetensiyaning shakllanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Empatiya, o'zini boshqarish va ijtimoiy sezgirlik kabi komponentlar o'quvchilarga tengdoshlari bilan sog'lom munosabatlar o'rnatish, nizoli vaziyatlarda murosaga kelish va jamoaviy qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Natijada, ijtimoiy-psixologik muloqot kompetensiyasi barqaror rivojlanadi.

Konfliktologik kompetensiya va emotsional intellekt

Konfliktologik kompetensiya shaxsning nizoli vaziyatlarni anglash, tahlil qilish va ularni konstruktiv tarzda hal etish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida nizolar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida, shuningdek, o'quvchilar o'rtasida yuzaga kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda emotsional intellekt muhim rol o'ynaydi.

Emotsional intellekti rivojlangan o'quvchilar nizoni shaxsiy hujum sifatida emas, balki muammoni hal qilish zarurati sifatida qabul qiladi. Ular o'z hissiyotlarini nazorat qiladi, suhbatdoshni tinglaydi va murosaga asoslangan yechimlarni taklif etadi. Shu tariqa konfliktologik kompetensiya muloqot kompetensiyalarining ajralmas qismi sifatida shakllanadi.

Emotsional intellekt va muloqot kompetensiyalarining integrativ modeli

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, muloqot kompetensiyalari emotsional intellekt bilan uzviy aloqada rivojlanadi. Emotsional intellekt shaxsning ichki hissiy muvozanatini ta'minlab, muloqot jarayonida samarali strategiyalarni tanlash imkonini beradi. Shu bois ta'lim jarayonida emotsional intellektni rivojlantirish muloqot kompetensiyalarini shakllantirishning asosiy pedagogik sharti sifatida qaralishi lozim.

XORIJIY VA MAHALLIY TAJRIBA, TANQIDIY TAHLIL, XULOSA VA ILMIY TAKLIFLAR

Xorijiy va mahalliy ta'lim tajribasi

Xalqaro ta'lim amaliyotida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Jumladan, Finlyandiya ta'lim tizimida o'quvchilarning hissiy holatini anglash, refleksiya va jamoaviy muhokamalar dars jarayonining muhim qismi hisoblanadi.

Singapur ta'lim tizimida esa ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlari orqali o'quvchilarning muloqot va yetakchilik kompetensiyalari tizimli ravishda rivojlantiriladi.

Mahalliy ta'lim amaliyotida ham so'nggi yillarda shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlar keng joriy etilmoqda. Biroq emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan metodlar ko'pincha tizimli emas, balki fragmentar tarzda qo'llanilmoqda. Bu esa ushbu yo'nalishda ilmiy asoslangan pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Tanqidiy yondashuv va cheklovlar

Ilmiy adabiyotlarda emotsional intellekt tushunchasiga nisbatan tanqidiy qarashlar ham mavjud. Ayrim tadqiqotchilar emotsional intellektning haddan tashqari keng talqin qilinishi uning ilmiy aniqligini pasaytirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, emotsional intellektni rivojlantirish akademik bilimlarni ikkinchi o'ringa surib qo'yishi mumkinligi haqida fikrlar ham mavjud.

Biroq ushbu tanqidiy qarashlar emotsional intellektning ahamiyatini inkor etmaydi, balki uni ta'lim jarayonida muvozanatli va ilmiy asoslangan holda qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Emotsional intellekt kognitiv rivojlanishga qarama-qarshi emas, balki uni to'ldiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi omil sifatida qaralishi lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, emotsional intellekt ta'lim jarayonida o'quvchilarning muloqot kompetensiyalarini shakllantirishda strategik ahamiyatga ega bo'lgan pedagogik omildir.

Emotsional intellekt rivojlangan shaxslar o'z fikrini aniq ifodalaydi, boshqalarning hissiyotlarini tushunadi, nizoli vaziyatlarda konstruktiv yechimlar topadi va jamoada samarali faoliyat yurita oladi. Bu esa ularning nafaqat akademik, balki ijtimoiy muvaffaqiyatini ham ta'minlaydi.

Ilmiy-amaliy takliflar

Ta'lim jarayoniga emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashg'ulot va metodlarni tizimli ravishda joriy etish.

O'qituvchilarning emotsional kompetensiyalarini oshirishga qaratilgan malaka oshirish dasturlarini kengaytirish.

Muloqot kompetensiyalarini baholashda emotsional intellekt ko'rsatkichlarini hisobga oluvchi mezonlarni ishlab chiqish.

Xorijiy tajribalarni milliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirish asosida ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Goleman, D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 1995.

Mayer, J. D., & Salovey, P. Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality, 9(3), 185–211, 1990.

Bar-On, R. The Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical Manual. Toronto: Multi-Health Systems, 1997.

Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

Dewey, J. Experience and Education. New York: Free Press, 1938.

Schön, D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. London: Routledge, 2019.

Hattie, J. Visible Learning. London: Routledge, 2020.

UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO Publishing, 2021.

Қодиров, Б. Р. Таълим жараёнида шахснинг эмоционал ривожланиши масалалари.

Тошкент: Фан, 2021.

Абдукаримов, А. А., & Исмоилова, М. Коммуникатив компетенцияларни шакллантиришда эмоционал интеллектнинг ўрни. Педагогика журнали, 2022.

